DİHYE b. HALÎFE

(دحية بن خليفة)

Dihye b. Halîfe b. Ferve el-Kelbî
(ö. 50/670 [?])

Hz. Peygamber'in Herakleios'a elçi olarak gönderdiği sahâbî.

Kuzey Arabistan'daki Kelb kabilesine mensup olan Dihye'nin hicretten önceki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamakla beraber onun genç yaşta sahâbî olduğu anlaşılmaktadır. Bedir Gazvesi'nden çok önce İslâmiyet'i kabul ettiği halde bu savaşa katılamamış, fakat Uhud Gazvesi'nden itibaren önemli savaşlarda bulunmuş, bir seriyyenin de kumandanlığını yapmıştır.

Hz. Peygamber, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra heyetler tertip ederek komşu kabile ve devlet başkanlarına dine davet mektupları göndermiştir. Bunlardan Bizans İmparatoru Herakleios'a yazılan mektup, Dihye b. Halîfe tarafından hicretin 7. yılı Muharreminde (Mayıs 628) götürülmüştür. Dihye'nin asıl görevi, mektubu Herakleios'a ulaştırmak üzere Bizans'ın Busrâ (Filistin) valisine teslim etmekti. Ancak bu sırada imparatorun Filistin'de bulunması sebebiyle onun huzuruna çıkması teklif edildi. Kaynaklarda Dihye'nin bizzat Herakleios'la görüştüğü ve o esnada ticaret için Gazze'de bulunan Ebû Süfyân'ın da imparatorun isteği üzerine oraya gelerek görüşmede hazır bulunduğu belirtilir. Ancak Bizans kaynaklarında bu hususta herhangi bir bilgi mevcut değildir. Daha sonra Herakleios Dihye'ye bir mektup verdi; mektubu ileri gelen hıristiyan âlimi ve kendisinin yakın dostu Dagātır'a götürmesini ve İslâmiyet hakkında onunla görüşmesini istedi. Dagātır'a Hz. Peygamber'den de bir mektup getirmiş olan Dihye Rûmiye'ye onun yanına gitti. Dagātır İslâmiyet'i hemen kabul ettiği gibi Rumlar'ı kilisede toplayarak onları da müslüman olmaya davet etti. Daha önce kendisine son derece bağlı olmalarına rağmen Rumlar bu teklif üzerine Dagātır'ı döverek öldürdüler (daha geniş bilgi için bk. DAGĀTIR). Muhammed Hamîdullah'ın tesbitine göre Hz. Peygamber'in Herakleios'a gönderdiği mektubun aslı günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır (*İslâm Peygamberi*, I, 373 vd.).

Dihye b. Halîfe'nin başkanlık ettiği heyet, dönüş yolunda (Hamîdullah'a göre gidişte) Cüzâm kabilesinin yurdundan geçerken Hismâ mevkiinde soyulmuş, ancak çevredeki müslümanlar Dihye'nin

ABDÜSSELÂM b. RAĞBÂN

عبد السلام بن رغبان

bk. DÎKÜLCİN
Arap şairi.

Dihye b. Halîfe'nin ticaretle meşgul olduğu ve Kur'an'daki bir âyetin (Cum'a 62/11) onun ticaret kervanının Medine'ye gelişi dolayısıyla indiği rivayet edilmektedir (Fahreddin er-Râzî, VIII, 208). Ancak bunun gerçeğe uymadığı ve bu âyetin Câbir b. Abdullah'ın kervanı hakkında nâzil olduğu belirtilmektedir (İbn Kesîr, IV, 367; Elmalılı, VII, 4992).

Cebrâil'in Dihye sûretine girerek Hz. Peygamber'e vahiy getirdiği ve ashaptan birçoğunun onu Dihye zannettiği hususu, kaynakların ittifakla vermiş olduğu bilgiler arasındadır. Enes b. Mâlik'in ifadesine göre Dihye ashâbın en güzeli olup iri cüsseli ve beyaz tenli idi (bk. Heysemî, IX, 378).

Dihye'nin Hz. Peygamber'den sonraki hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Onun Yermük Savaşı'na kumandan olarak katıldığı, Suriye'nin fethinden sonra Şam'ın Mizze semtine (İbn Ebû Hâtim'e göre Mısır'a) yerleştiği ve orada vefat ettiği rivayet edilir. Kaynaklarda ölüm tarihi de verilmemiş, sadece Muâviye devrine kadar yaşadığı belirtilmiştir. Bundan hareketle onun 50 (670) yılı dolaylarında vefat ettiği söylenebilir.

Dihye'nin rivayet etmiş olduğu hadis sayısı beş civarındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *Mu'cem*, "dihye" md.; İbn Hişâm, *es-Sîre*, Beyrut 1381/1971, VI, 260-261; İbn Sa'd, *et-Tabakāt*, I, 259, 276; II, 88, 116, 117; III, 422; IV, 249-251; VIII, 50, 68, 122; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 65, 75, 90, 93, 121; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Sâvî), Beyrut 1390/1970, s. 44; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), II, 582, 583, 642, 646-651; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 349; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, Musul 1405/1984, IV, 224-226; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 472-474; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, VIII, 208; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, Kahire 1284, II, 130; Nevevî, *Tehzîb*, Beyrut, ts. (İdâretü't-tıbâ'ati'l-münîriyye), I/1, s. 185; İbn Manzûr, *Muhtasaru Târîhi Dımaşk*, VIII, 159-163; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, II, 550-556; İbn Kesîr, *Tefsîr*, Beyrut 1388/1969, IV, 367; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 378; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, Kahire 1384/1964, III, 283-290; Elmalılı, *Hak Dini*, VII, 4992; Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 13; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 361 vd., 373 vd., 576; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VII, 37 vd.; Suliman Bashear, "The Mission of Dihya al-Kalbī and The Situation in Syria", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XIV, Jerusalem 1991, s. 84-114; H. Lammens, "Dihye", *İA*, III, 586; a.mlf. – [Ch. Pellat], "Diḥya", *EI²* (Fr.), II, 283.

ALİ YARDIM

DÎKÜLCİN

(ديك الجنّ)

Ebû Muhammed Abdüsselâm
b. Rağbân b. Abdisselâm
b. Habîb el-Hımsî el-Kelbî
(ö. 235/850)

Arap şairi.

Aslen Humus'a bağlı Selemye'den olup 161 (777-78) yılında Humus'ta doğdu. Göz renginin koyu yeşil olması sebebiyle "cin horozu" mânasına "Dîkü'l-cinn" lakabı ile meşhur olmuştur. Büyük dedesi Habîb b. Abdullah, Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanında Dîvânü'l-atâ görevinde bulunmuştur. Dîkülcin ömrünün çoğunu Humus'ta geçirmiş, Suriye bölgesinden hiç ayrılmamış, hatta hilâfet merkezi olan Bağdat'a dahi gitmemiştir. Yazdığı şiirlere karşılık kimseden câize istemediği gibi kimseyi de hicvetmemiştir. Aynı dönemin şairlerinde pek nâdir görülen bu tutum, onun şiir konusunda kendisine güvensizliğinden kaynaklanmış olabilir. Nitekim Mısır'a giderken Humus'a da uğrayan Ebû Nüvâs Dîkülcin'le görüşmek istemişse de Ebû Nüvâs'a göre daha aşağı seviyede bir şair olduğunu düşünen Dîkülcin onunla görüşmekten kaçınmış, ancak Ebû Nüvâs'ın ısrarı üzerine görüşmeyi kabul etmiştir. Suriye bölgesinin dışına çıkmaması şöhretinin ve şiirlerinin yayılmasına engel olmuştur. Buna rağmen şiir tenkitçileri ve râviler onun usta bir şair olduğunu ifade etmektedirler.

Kaynaklarda mûtedil bir Şîî olduğu kaydedilen Dîkülcin, Ahmed b. Ali el-Hâşimî'nin ölümü üzerine yazdığı ve kardeşi Ca'fer b. Ali el-Hâşimî'ye tâziye için sunduğu mersiyede gulât-ı Şîa'ya mensup olanların imamlarına atfettiği sıfatları Ahmed b. Ali için kullanmıştır.

Şuûbiyye taraftarı olan Dîkülcin, Arap ırkçılığını eleştirerek Suriyeli hemşehrilerini Araplar'a karşı savunmuştur. Arap olmayanları hakir görenlere, "Arap'ın bize bir üstünlüğü yoktur; biz de onlar da İbrâhim'in çocuklarıyız, onlar gibi biz de İslâmiyet'i kabul ettik" derdi. Ayrıca bir şiirinde, Mudar kabilesine ait üç ev dışında tamamı Yemenli Kahtânîler'den meydana gelen Humuslular'ın, Mudar kabilesinin bir koluna mensup olan Hz. Peygamber'e minberde üç defa salâtü selâm getirdiği için camilerinin imamını kabile taassubundan dolayı görevden nasıl uzaklaştırdıklarını anlatır (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XIV, 67). Şiirlerinde hemşehrilerinin Araplar'a karşı hukukunu sa-

vunması ve kuzey Arapları ile güney Arapları arasındaki husumeti şiddetli bir dille kınaması dikkat çekicidir. Şuûbiyye taraftarı olduğunu ifade eden şiirlerinden çok azı günümüze kadar gelebilen Dîkülcin Humus'ta vefat etti.

Dîkülcinn'in şiirleri genel olarak mersiye ve gazel türündedir. Özellikle mersiye alanında büyük bir başarı göstermiştir. Bunlar arasında Hz. Hüseyin hakkında söylediği mersiyeler, birçok kimsenin duygularına tercüman olduğu için sık sık terennüm edilmiştir. Bazı şiir tenkitçileri Dîkülcinn'in mersiye türünde, kendisinden faydalanarak şiir kabiliyetini geliştiren çağdaşı meşhur Ebû Temmâm'dan daha üstün olduğunu kabul etmişlerdir (İbn Reşîk, II, 149). Merzübânî, Dîkülcin ile Muhammed b. Selâme b. Ebû Zür'a ed-Dımaşkī'yi Suriye bölgesinin en önemli iki şairi saymıştır (*Muᶜcemü'ş-şuᶜarâʾ*, s. 428).

Babasından kalan mirasla Ahmed b. Ali el-Hâşimî ve kardeşi Ca'fer'den gördüğü yardımlar sayesinde maddî sıkıntı çekmeyen Dîkülcin, yeğeni Ebû Vehb'in ifadesine göre zevk ve safadan başka bir şey düşünmeyen, maddî hazlar uğruna varını yoğunu harcayan bir sefihti. Şiirlerinde de görülen bu hali yüzünden çok dindar bir kimse olan amcasının oğlu Ebü't-Tayyib ile araları açılmıştır. Bu arada Verd adlı Humuslu hıristiyan bir câriyeye âşık olan şair onun İslâmiyet'i kabul etmesi üzerine kendisiyle evlenmiştir. Pek azı günümüze kadar gelen şiirlerinin çoğunu Verd için söylediği gazellerle onun bu câriye ile evlenmesini istemeyen amcasının oğlunun evlilikten sonraki bir tertibi üzerine öldürdüğü, sonra da suçsuz olduğunu öğrendiği hanımı için söylediği hüzün ve pişmanlık dolu mersiyeler teşkil eder.

Dîkülcinn'in şiirlerini ilk defa, 377 (987) yılında hayatta olan Ali b. Muhammed eş-Şimşâtî bir divan halinde toplamıştır. Ancak bu divan günümüze kadar gelmemiştir. Çeşitli edebiyat kitaplarında bulunan 424 beyit kadar şiiri Muhammed b. Tâhir es-Semâvî (ö. 1950) tarafından bir araya getirilmiştir. Bundan başka Abdülmuîn el-Mellûhî ile Muhyiddin ed-Dervîş de onun çeşitli antoloji ve edebiyat kitaplarındaki şiirlerini bir araya getirerek *Dîvânü Dîkilcin el-Ḥımṣî* adıyla neşretmişlerdir (Humus 1960). Şairin, Semâvî tarafından toplanan şiirleri görülmeden neşredilen bu divanında 417 beyit vardır. Dîkülcinn'in şiirleri, Semâvî'nin yayımlanmamış derlemesi de dikkate alınarak Ahmed Matlûb ve Abdullah el-Cübûrî tarafından *Dîvânü Dîkilcin* adıyla yeniden neşredilmiştir (Beyrut 1964). Divanın bu neşrinde 641 beyit bulunmaktadır. Mazhar Reşîd el-Haccî, daha sonra bu iki baskıdan faydalanarak Dîkülcinn'in divanını yeniden yayımlamış (Dımaşk 1987), ayrıca *Dîkülcin el-Ḥımṣî: Dirâse fî mükevvenâti'ş-şâᶜir ve meḍâmîni şiᶜrih* (Dımaşk 1989) adlı bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîkülcin, *Dîvân* (nşr. Ahmed Matlûb — Abdullah el-Cebûrî), Beyrut 1981, nâşirlerin mukaddimesi, s. 5-21; Cehşiyârî, *el-Vüzerâʾ ve'l-küttâb*, s. 102; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğānî*, XIV, 51-68; Merzübânî, *Muᶜcemü'ş-şuᶜarâʾ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 → Beyrut 1402/1982, s. 428; Dâvûd-i Antâkī, *Tezyînü'l-esvâḳ*, Beyrut 1986, I, 292-293; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-ᶜUmde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1383/1963, II, 149; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 184-188; Zehebî, *Aᶜlâmü'n-nübelâʾ*, XI, 163-164; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XIV, 311-317; Brockelmann, *GAL*, I, 85; *Suppl.*, I, 137; *Aᶜyânü'ş-Şîᶜa*, VIII, 12-15; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), II, 85-86; Sezgin, *GAS*, II, 475; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şuᶜarâʾ ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 169; Şevkī Dayf, *Târîḫu'l-edeb*, III, 324-326; Ömer Ferruh, *Târîḫu'l-edeb*, II, 271-273; Ziriklî, *el-Aᶜlâm* (Fethullah), IV, 5; "Dîvânü Dîkilcin el-Ḥımṣî", *Aḫbârü't-türâṡi'l-ᶜArabî*, XXXI, Küveyt 1987, s. 15; Şâkir el-Fehhâm, "el-Müstedrek ᶜalâ Dîvâni Dîkilcin", *MMLADm.*, LXVI/4 (1991), s. 690-726; A. Schaade, "Dîkülcin", *İA*, III, 586-587; a.mlf. — [Ch. Pellat], "Dīk al-Djinn al-Ḥımṣī", *EI²* (İng.), II, 275-276.

 HÜSEYİN ELMALI

DİL

Türk devletlerinde ve özellikle Osmanlılar'da, ülkeleri ve orduları hakkında bilgi edinmek amacıyla düşman esirlerinden edinilen casus (bk. CASUS).

DİL

(دل)

Kalp ve gönül anlamına gelen bir tasavvuf terimi (bk. KALB).

DİL OĞLANI

Dîvân-ı Hümâyun'da ve sefâret tercümanları nezdinde çeşitli hizmetler gören lisan bilir gençler için kullanılan bir tabir (bk. TERCÜMAN).

DİL ve TARİH - COĞRAFYA FAKÜLTESİ DERGİSİ

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi tarafından çıkarılan dergi.

Ankara Üniversitesi kurulmadan önce faaliyete geçen Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde süreli bir yayın çıkarma çalışmaları 1940'ta başladı. Dört yıl sonra da *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi I* (*1940-1941*) adıyla bir dergi İstanbul'da yayımlandı. 1067 sayfadan oluşan bu dergi kullanışsız bir ebattaydı ve herhangi bir sunuş yazısı da bulunmuyordu. Derginin sayfaları fakülteyi oluşturan bölümler arasında paylaştırılmış, bazı bölümler kendi hedefleriyle ilgili kısa sunuş yazıları koymuşlardı. Her bölüm ayrı basım yaptırdığı için bazı kayıtlarda bunlar müstakil dergiler şeklinde geçmektedir. Bu derginin ikinci bir sayısı çıkmamıştır.

Fakülte idaresi bu arada yeni bir süreli yayın projesini uygulamaya koyarak ilk sayısı Eylül 1942'de Ankara'da basılan *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* adıyla bir dergi yayımlamaya başladı. Derginin başında devrin Maarif vekili Hasan Âli Yücel ile fakülte dekanı Şevket Aziz Kansu'nun birer sunuş yazısı bulunmaktadır. Bazı makalelerin Batı dillerinden birine tercümelerinin de yayımlandığı derginin sonunda "Yayımlar Üzerine" başlığı altında yeni yayımlanmış kitaplar, "Haberler" başlığı altında da fakülte ve üniversite ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Yazı işleri müdürlüğünü fakülte dekanının yaptığı derginin bir yayın kurulu vardı. Tatile rastlayan aylar dışında iki ay-

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi
İKİ AYDA BİR ÇIKAR
Birinci Yıl
Cilt: I - Sayı: 1
Eylül
1 9 4 2
ANKARA

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nin ilk sayısının kapağı